

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo i uprava
za Slovenije in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

NARODNE MANJINE POSLIJE MÜNCHENA

TALIJANSKA ŠTAMPA TRAŽI MÜNCHENSKI DUH U RJEŠAVANJU SPORA S FRANCUSKOM — SEDAM TOČAKA NJEMAČKIH ZAHTJEVA U MADŽARSKOJ — BORBA UKRAJINACA I BJELORUSA U POLJSKOJ — PREGOVORI S MANJINAMA U RUMUNJSKOJ

NAČELO NARODNOSTI NAD HISTORIČKIM NAČELOM

Iza odluke u Münchenu, u danima kada je njemačka vojska prelazila granicu i zauzimala dotadanju teritoriju Češkoslovačke, napisao je bio jedan francuski list (koji se nije slagao s Daladierovom politikom) da će Francuzi, a s njima i Englezi, osjetiti posljedice Münchena najdalje kroz šest mjeseci. Međutim ni pola tog vremena nije prošlo, a u talijanskom parlamentu odjeknuli su povici »Tunis, Korzika, Nica Savoja«, a ulica i štampa su nastavili s tim povicima. Da dokaže kako te povike ne čuje, Francuska je poslala svoga ministra pretpredsjednika Daladiera (onoga iz Münchena) da s ratnim brodovima posjeti Korziku i Tunis. Taj posjet je još u toku i svuda gdje god se pojavi Daladier, masa mu priređuje ovacije i manifestira svoju vjernost Francuskoj, dok Daladier izjavljuje kako je svaka stopa francuske zemlje pa i one u Tunisu, sveta Francuskoj i da će Francuska te zemlje braniti i obraniti.

Kroz to isto vrijeme talijanska štampa donosi opširne članke o talijanskim pravima na Korziku i Tunis.

Upada u oči da se talijanska štampa poziva na münchensku odluku i traži da se spor između Francuse i Italije riješi onako kao što je riješen spor između Njemačke i Češkoslovačke, pa tako na pr. »Piccolo« piše da će se francusko-talijanski spor morati staviti na isti teren kao i sva druga evropska pitanja, pa da se tako i ovaj spor riješi u münchenskom duhu.

Dok se na toj strani Europe očitavaju teški sukobi traženjem Italije da se po münchenskoj metod i izdje ususret njenim rivendikacijama koje da se osnivaju na narodnosnoj (Korzika), bazi, kao i na narodnosnoj i historičkoj (Tunis) dotele se u Srednjoj Evropi posjedice Münchena osjećaju mnogo jace. Poslije jakih potresa, granice nove Češko-Slovačke postaju stalnije, ali bez obzira na granice postoje u tom dije u Europi jak duhovni preokret kojem je München bio konačni povod. Iza bečke arbitraže, kojom je dodijeljen Madžarskoj dio Slovačke i Karpat-ske Ukrajine, dolazi Madžarska u centar tog novog narodno-manjinskog gibanja. Svakodnevni incidenti na madžarsko-slovačkoj granici daju povoda Njemačkoj da se još jače zainteresira za dogadjaje na granicama Češkoslovačke i da suzbije i nadalje težnje Poljske i Madžarske za zajedničkom granicom, jer Njemačkoj je u interesu da štiti autonomiju Potkarpatske Ukrajine, čuvajući taj autonomni dio Ukrajine kao bazu za eventualno stvaranje Velike Ukrajine, koja bi imala 45 milijuna stanovnika i čime bi se zadao udarac Sovjetskoj Rusiji, a i Poljskoj,

Prema tome imperijalističke težnje Madžarske ne idu u račun Njemačkoj. O tome piše otvoreno njemačka štampa,

pa tako »Münchener Neueste Nachrichten« piše medju ostalim:

»Gotovo dnevni incidenti na novim granicama Češko-Slovačke prema Madžarskoj i Poljskoj pobuduju nezgodan dojam, kao da neki krugovi još uvek sumnjuju, da je bečki pravorijek definitivan. Bez obzira na pitanje krivnje trebalo bi dotičnim vladama prijateljski savjetovati, da uznaštoje, kako bi njihovi stari i novi državljanji stekli uverenje i svijest, da Njemačka i Italija nisu preuzele odgovornu i nezahvalnu službu obranika samo zato, da ovjekovjeće latentno ratno stanje. Njemačka i Italija dale su se na taj posao samo zato, da stvore pravedniji poredak. Ne može se svim ljudima ugoditi, a kako narodi na jugoistoku Evrope žive isprepleteno nemoguće je povući granicu, koja ne bi stvorila narodnosne manjine. Bečka arbitraža predstavlja maksimum onoga, što se može postići. Stalni pogranični incidenti ugrozavaju evropski mir, a ujedno znače i provokaciju dvoju evropskih velevlasti, koje jamče svojim potpisima za pravorijek koji je obvezatan za sve države na koje se odnosi.«

Osim toga njemački listovi uzimaju u obranu Slovake u Madžarskoj, koji su belvederskom arbitražom pripali Madžarskoj i koje Madžari progone. Ne samo da njemački listovi napadaju Mađare radi poznatog incidenta u Šura-

njima gdje su ubijeni Slovaci u crkvi, već pokreću i načelno pitanje Slovaka koji se nalaze u Madžarskoj. Povodom izjave, koju je u »Pester Lloyd« objedanio madžarski premijer Imredy i u kojoj se najavljuje potpuna promjena u držanju prema njemačkoj manjini te osnutak vladinog povjereništva za manjinske poslove, »Deutsche Allgemeine Zeitung« podsjeća, da osim 600 hiljada Nijemaca (po madžarskoj statistici 500 hiljada) ima u Madžarskoj nakon prijedanja sjevernih krajeva pomilijana Slovaka, 120 hiljada Jugoslavena, 50.000 Ukrajinaca i 20 hiljada Rumunaca, te konačno 600.000 Židova. Njemački list traži za sve nemadžarske narodnosti prava, ističući, da će se one to laglje pozitivno odnositi prema državnoj ideji što državna ideja sama bude doživjela promjenu od historijske ideje države Stjepanove krune u ideju države određene i ograničene prema etnografskom gledištu.

Nijemci postavljaju poslije Münchena konkretno i odlučno pitanje uređenja prava Nijemaca u Madžarskoj.

To se vidi, na pr. iz pisanja službenog centralnog organa njemačke vlade »Völkischer Beobachter«, koji donosi 15 pr. m. uvodnik o položaju Nijemaca u Madžarskoj reproducirajući izjave vodje njemačke narodne manjine u Madžarskoj dra Franza Bascha, koji je formulisao u sedam točaka zahtjeve Nijemaca u Madžarskoj. Ti zahtjevi glase:

1. Priznanje načela narodne zajednice i pravne osobnosti narodnosne grupe (koju treba tretirati kao jurističku

osobu);

2. Rješenje školskoga pitanja tako, da ne bude kažnjavanja roditelja, imprerativnim odredbama u smislu zakonskog člana 38 iz godine 1868., koji je još uvek na snazi. Odgajanje njemačkih narodnih učitelja u posebnoj njemačkoj preparandiji. Osnivanje njemačkih građanskih i srednjih škola. Osim toga treba smjesti uvesti u sve dječje vrtice njemački jezik;

3. Neograničena mogućnost osnivanja novina;

4. Praktična mogućnost osnivanja društava i saveza na svim životnim područjima njemačke narodnosne grupe, napose omladinskih i dobrotvornih organizacija;

5. Dozvoli da se vrše javna sabiranja u formi dobrovoljnih priloga u čitavoj zemlji;

6. Vjerska obuka ima se vršiti isključivo na njemačkom jeziku. Isto tako propovijedi, erkveno pjevanje i molitve. Ima se osnovati barem jedan seminar za odgoj njemačkih svećenika;

7. Pokaže li se potreba, skupit će e njemačka narodna grupa u jednu političku stranku, koja bi obuhvatila sve Nijemce u Madžarskoj.

Po svemu se vidi da je iz München prevladala

narodnosna ideja nad historijskom u rješavanju političkih pitanja. Stare parole o zemljama krune sv. Stjepana nisu više aktuelne i Slovaci, koji su dođeljeni pred par mjeseci Madžarskoj, sve jače traže ponovno vraćanje Slovačkoj na osnovu nacionalnog prava i prava samoodredenja.

MADJARSKE METODE SA SLOVACIMA

Zabrana slovačkoga jezika u crkvi i pucanje u narod pred crkvom

»Praški List« donosi prošle srijede: »Belvederskom odlukom čisto slovačko mjesto Šuranji, sjeverno od Novih Zamki, pripalo je Madžarskoj. Madžari su tamo odmah zabranili službu božju na slovačkom jeziku. Prije Božića Slovaci su molili, da se barem ponoćna služba na Badnju večer održi na slovačkom jeziku. Madžarske crkvene vlasti međutim odbole su ovu molbu i cijela služba božja služena je na madžarskom jeziku, iako u tom mjestu uopće nema Madjara. Poslije službe božje Slovaci su htjeli otpjevati slovačku narodnu himnu »Hej Slovaci«. Kad su izlazili iz crkve, bili su iznenadjeni velikim odredom madžarskih žandara, koji su oko crkve napravili kordon, opalili salvu u zrak i zatim počeli kundacima da udaraju i rastjeruju svijet, koji je izlazio iz crkve. Seljak Rudolf Baluž teško je ranjen bajonetom u glavu. U 3 sata izjutra žandari su odveli u žandarsku postaju knjigovodju kooperativu Josipa Hlečika i učitelja Steklja.«

Bila je odredjena i služba Božja za djece, pošto se u mjestu nalazi i gimnazija. Gradjanstvo je zahtjevalo da se barem tom prilikom čita evandgelje na slovačkom jeziku. I pored obećanja,

da će se tako učiniti, madžarski kapelan je cijelu službu služio na madžarskom jeziku. Ipak nije došlo ni do kakvih incidenta.

Tek kada je završena velika služba božja, opet je pred crkvom čekao vjernike kordon madžarskih žandara s nekoliko lokalnih madžarona, koji su ismehivali Slovake i pozivali, da pred njima pokušaju opet otpjevati slovačku narodnu himnu. Odmah poslije toga 14 madžarskih žandara pucao je ravno u prsa vjernika. Osam ljudi teško je ranjeno, a 17-godišnju Mariju Kokošovu pogodio je hitac pravo u srce i ona je odmah izdahnula. Seljak Vetek Smrtnosno je ranjen u ledja. Isto tako je veoma teško stanje četvorice seljaka, od kojih je jedan već umro.

Po podne na Božić madžarski žandari počeli su hapsiti u Šuranjima seljake u masama. Seljaci su odmah u lancima transportirani u unutrašnjost Madžarske. Općinski načelnik Slovak, kao i nekoliko slovačkih studenata, koji su prisustvovali ovim izgredima, leže u bolnicama u Novim Zamkima, a lakše ranjeni su uspjeli pobjeći i oni se nalaze u bolnici u Njitrí.

ODGOVOR SLOBODNIH SLOVAKA MADJARIMA

Ministar Sidor: »Slovački narod vjeruje u pobedu pravde i borit će se i nadalje za pravo svoje podjarmljene braće!«

U svim mjestima Slovačke gdje postoje organizacije Hlinkine garde, održane su 31 pr. m. komemoracije za žrtve u Šuranji. U Bratislavu je pred kazalištem napravljen katafalk s natpisom »Šuranji«, a oko njega su čuvali počasnu stražu gardisti. Pored katafalka prodefiliralo je nekoliko hiljada građana.

Po podne je preko slovačkog radija održao govor glavni komandant Hlinkine garde, ministar Sidor, koji je između ostalog opširno govorio o položaju slovačke manjine u Madžarskoj i Poljskoj.

»Postoji, rekao je ministar Sidor,

opravdano strahovanje da će slovačka manjina u ustupljenoj oblasti biti denacionalizirana. Na južnoj granici Slovačke, slovački narod krvavi od metaka madžarskih žandarma i madžarskih bandi.

Ali slovački narod vjeruje u pobedu pravde i borit će se i dalje za pravo svoje podjarmljene braće. Svaki pritisak izaziva reakciju i povijest dokazuje da narod koji sam sebe nije napustio neće nikada propasti. Ovako treba da se drže i naša braća s one strane granice u Madžarskoj i Poljskoj. Oni moraju izdržati isto onako kao što je spremna da izdrži Hlinkina garda.«

»Pravo nije materija, koja se može dijeliti na fragmente. Kada se ono u rješavanju narodnosnog pitanja želi i želi postići za sebe i za svoje prijatelje, onda se mora dozvoliti njegova primjena i protiv samoga sebe i protiv svojih prijatelja.« Neville Chamberlain.

RODJENDAN
NJ. VEL. KRALJICE MARIJE

9. o. m. proslavit će se svečano u cijeloj državi rođendan Nj. Vel. Kraljice Marije.

Iza teškog udarca koji je zadesio Nj. Vel. Kraljicu Mariju tragičnom smrću blagopokojnog Kralja Aleksandra, Nj. Vel. Kraljica Maria se još više posvetila svome Domu, odgoju svoje djece, Nj. V. Kralja Petra II i Kraljevića Tomislava i Andrije. Kao uzor-majka, Nj. Vel. Kraljica Maria bđije nad Svojom dječicom, a naročito brigu posvećuje odgoju Svoga prvorodjenca, Kralja Petra II, koji će kroz nekoliko godina primiti teške Kraljevske dužnosti.

U toj brizi za svoju Kraljevsku dječicu, Kraljica Majka je uzor svim majkama i sav narod izražava tople želje prigodom Njena rođendana.

Da živi Nj. Vel. Kraljica Majka!

Dok se to zbiva u Madžarskoj, Ukrajinci u Poljskoj dižu sve jače svoj glas za autonomijom. Sedam milijuna Ukrajinaca se složno bori, iako ih dijeli vjera (jedni su pravoslavni, drugi unijati) za autonomiju. Poljaci ih progone. Tako je uoči izbora, koji se imaju održati u Galiciji izdalo ukrajinsko narodno zastupstvo proglašenje na Ukrajincu Galicije pozivajući ih da svih pristupe na birača i izvrše svoju biračku dužnost. Nakon ovog proglašenja Poljaci su počeli sistematskim terorom u Galiciji. Uhapan je veliki broj istaknutih Ukrajinaca, a na narod se vrši pritisak u cilju da mu se onemogući glasanje. Kongres ukrajinskog društva »Prosvita«, koji se je imao održati u Lavovu zabranjen je. U raznim mjestima održani su procesi protiv Ukrajinaca, koji su za političke delikte osudjeni na dugogodišnju robiju. Iz svih ukrajinskih krajeva Poljske stižu viesti o progonima, ali Ukrajinci se i nadalje bore za slobodu.

Da se vidi postupak Poljaka prema manjinama dosta je spomenuti postupak s Česima u Tješinu kojega su Poljaci iz Münchenha uzeli od Čeho-Slovačke. Oni tamo nemilosrdno progone Čehе. Tako su na sam Božić morale u Reichwaldu 64 češke obitelji prije podne, a po podne još 34 obitelji na temelju posebne odredbe u roku od dva sata napustiti poljsko područje. Na granici prigodom prelaza tih bjegunaca zbijali su se strašni prizori. Poljske redarstvene ophodnje tukle su nemilosrdno češke bjegunce tako, da je čak i češka vojska s granice morala intervenirati.

Ne samo Ukrajinci već i Bjelorusi počeli su u posljednje vrijeme da se odlučnije bore za svoja prava.

Tako javljaju dnevni listovi da su tri vodja bjeloruskog nacionalnog odbora u Vilni, i to svećenici Tolocko i Stankjević i bjeloruski novinar Klimović primorani da napuste taj grad. Oni su sada optuženi da su organizirali bjelorusku i redenturu u sporazumu s Ukrajincima iz Istočne Galicije.

I Rumunija u posljednje vrijeme, da predusretne jaču i redenturu, nastoji zadovoljiti svoje manjine.

Već smo opširno pisali o osnivanju manjinskog komesarijata i davavanju statuta manjinama kojega je izradio svećenik prof. dr. Dragomira iz Kluja, a sada javlja Havas kratku, ali vrlo značajnu vest koja glasi:

»Rumunska je vlada počela pregovore s predstavnicima njemačke i madžarske manjine o poboljšanju manjinskog statuta, koji je do sada za njih vrijedio.«

To znači da Rumunjska ima namjeru da ide dalje nego što je bila obećala u manjinskom statutu kojega se smatralo u rumunjskim službenim krugovima kao maksimum koncesija manjinama.

U drugim državama pitanje manjina nije tako akutno, iako su i u nekim drugim državama svi uvjeti da ti sporovi iz latentnog stanja predaju u akutno. Međutim su drugi politički dogadjaji i ciljevi potisli u pozadinu manjinska pitanja, a negdje se čak smatraju ta pitanja rješenima. Tako su se na pr. Njemci odrekli javno Južnog Tirola i dezinteresirali su se za sudbinu tih 250.

„JE LI ZLOBA ALI NEVEDNOST?“

ODGOVOR DRA LAVA ČERMELJA
»SVETOGORSKI KRALJICI«
IN »SLOVENCU«

Naš list je v svoji številki od 18. novembra 1938 brez komentarja ponatisnil iz »Slovenca« od 13. istega meseca izpad proti meni zaradi moje sodbe o slovensko pisanim mesečnikom »Svetogorska Kraljica«, čigar uredništvo in uprava je pri italijanskih redovnikih v »Convento Monte Santo« in čigar odgovorni urednik je P. Guglielmo Endrizzi.

Deveta številka »Svetogorske Kraljice« od 1. decembra 1938 pa je pod naslovom »Literarna ali druga vrednost« in pod naslovom »Je — li zloba ali nevednost?« prinesla ta — le izpad proti meni.

Naš gorenji članek je bil že sestavljen, ko smo brali v nedeljskem »Slovencu« z dne 13. XI., da je neki g. dr. in prof. ki je v francoski napadel prav krivico in strupeno samo sv. stolico in je tudi sicer znan kot neprijatelj vere, — da je torej ta gospod napisal v nekem listu slediču sodbo o »Svetogorski Kraljici«: »Listič nima nobene literarne ali druge vrednosti, ker je v pravem pomenu besede samo reklamira publikacija ob 400-letnici samostana na Sv. Gorici... Torej po njegovi sodbi nima nas list prav nobene vrednosti za ljudstvo. Če bi njegova trditve imela kako vrednost, bi bila naša zadeva vprav obupna. K sreči pa moremo dokazati, da njegova trditve nima nobene ne literarne ne zgodovinske ne informativne ne kake druge vrednosti. Nepoučenemu piscu in drugim enako ne-poučenemu ljudjem odgovarjam.“

O mnogotek vrednosti našega lista so izrekli svojo sodbo poleg tisoč naravnostih številnih možnosti, ki so v ocenjevanju verskovzgojnega lista za naše ljudstvo mnogo merodajnejši od našega sodnika, kateremu je vse svedočno in božje brez vrednosti. Sodba ljudstva in teh mož je za nas zelo ugodna, zato pa gor omenjena sodba ne zasluži, da bi jo kakorkoli uvaževali.

Bravci našega lista dobro vedo, da obhajamo 400-letnico božje poti in ne samostana, ki bo obhajal svojo 400-letnico šele čez 26 let.

Naše glasilo ni reklamni list za samostan, kar ve vsak, ki ga je bral, pa pa ga smemo imenovati propagandni list za vse tiste velike vzorce, ki so navezovali naše ljudstvo na svetogorsko božjo pot skozi štiri stoletja, in želimo, da jim ostane zvesto tudi v bodočnosti.

G. pisca ne imenujemo in mu tako milo odgovarjamo na njegovo nezaslano drzno sodbo, po kateri ga nihče ni vprašal, ker se nam zdi, da lista sam ni bral, ampak se je zanesel na poročila gospodov, ki jih vse povod spremila smola neuspehov in so jim zato uspehi drugih na poti. G. pisec sam vidi, da človek ima smolo, ako se druži z ljudmi, ki se jih smola drži.

Ni brez koristil, da smo postali pozorni tudi na to vrsto nasprotnikov, ki jih pa prosim, naj nikar ne misljijo, da smo njihove smole krviti mi, ali Sv. Gora, kjer je še vsak naš človek v dolgih 400 letih nasel le mir in blaščov za vsa svoja poštena podjetja.

»Slovenec« od 18. t. m. je kljub temu, da je njegovo uredništvo po meni osebno bilo obveščeno, kaj se skriva za prvim izpadom, smatral za potrebno, da registrira ta članek v »Svetogorski Kraljici« z besedami:

Na tretji strani je določen obračun z raznim neprijateljem tega res potrebnega verskega lista, tudi z g. dr. Čermeljem, ki je nekje napisal, da je »Svetogorska Kraljica« brez literarne in vse druge vrednosti.

Spričo teh novih napadov in spričo dejstva, da se me je od iste strani skušalo tudi drugače denuncirati, sem proti svoji volji primoran, da nanje reagiram.

Naprej moram ugotoviti, da izvirajo vse ti napadi, direktno ali indirektno od iste osebe, dasi so morda dejansko omenjene tri članke napisale tri različne roke. Kakor se je izdal dopisnik v »Slovenec« od 18. decembra, niso ti napadi namenjeni toliko meni ali vsaj ne izključno samemu meni, temveč »raznim neprijateljem« Svetogorske Kraljice, ki so bili prej najboljši prijatelji piscev omenjenih člankov.

Zakaj so ti pisi sedaj na enkrat takoj vneti pristaši omenjenega goriškega lista, mi ni znano. Vsekakor se moram temu čuditi, ko je bila glavna oseba med njimi vendar pravno izdaji tega lista nasprotina in je stala na istem odklonilnem stališču, na katerem stoji še danes naše ljudstvo in tudi večji del naših duhovnikov na Primorskem. Bržkone jim je sedaj ta slovensko pisani, toda nikakor, ne slovenski list sredstvo, da z njim uveljavljajo svoje osebne namene.

Cudititi pa se moram tudi nepričakovanim napadu zaradi moje francoske knjige, saj je pisec gotovo čital recenzijo te knjige v »Slovencu« in morda tudi poročilo v glasilu Leonove družbe »Čas«. Ne bom tu razpravljal, ali sem bil upravičen napadati sv. stolico ali ne, vprašati hočem samo glavnega akterja sedanje gonje proti meni, ali mu je znan, kdo me je vprašal za več izvodov sedaj inkriminirane knjige, da jo pošlje raznim činiteljem pri sv. stolici, in ali mu je znan, kdo je plasiral oster napadniti članek na isto sv. stolico v neki list, v katerega dopisovati je sedanji goriški knezonadškof v pastirskem pismu izrečeno prepovedal.

Priznati pa moram, da se čudim samemu dejanju, ne pa njegovemu storilcu, kajti moralne kvalitete tega sem že leta 1924. ob drugi priliki javno pribil v tedaj še izhajajoči tržaški »Edinosti«. Zato je moj odgovor na članek v »Svetogorski Kraljici« samo ta: »Ne nevednost, temveč zloba, pa še kakšna!«

Upam, da bo po teh pojasnilih tudi ljubljanski »Slovenec« opreznejši pri objavi člankov, ki jih dobiva od izvestne strani.

V Ljubljani, 3. januarja 1939.

DR. LAVO ČERMELJ

Kmetje zapuščajo zemljo

in se selijo v mesta — Značilen članek tržaškega lista

Dne 23. novembra t. l. so prinesle tržaške »Ultime notizie« članek o neprestanem povečavanju priseljencev v Trst, in o zapuščanju zemlje v naših krajih, ki je tudi za nas zelo poučen, ker nam odkriva novo rano, na katero morda nismo bili nikoli pripravljeni in se jemismo nikoli nadejali. Vedno smo mislili, da je naše ljudstvo dovolj plodno, da se bo še naprej ohranilo na svoji zemlji in da bo rojstveni presežek nadoknadi vse tiste, ki so pod težo gospodarskih in drugih težav morali izseliti. Toda ni tako. Resnica je sicer, da je naše ljudstvo bolj plodno kot tisto v mestih, toda vse to preseže število izseljencev.

Izseljevanje naših in pa priseljevanje novih italijanskih kolonokmetov, delavcev in uradnikov v naše trge in vasi in pa njihov višji dejstva, ki nam odjedajo zemljo in pa ljudi.

Vrnimo se k prvotnemu vprašanju.

Omenjeni članek obravnava predvsem problem priseljencev v Trst, kateremu smo dodali še nekaj podatkov. Že vrste let sem je izseljevanje iz Trsta manjše kakor priseljevanje in to v precej znatni meri. Ta presežek je posebno viden, ako ga primerjamo s presežkom rojenih nad umrlimi. Priseljevanje je v preteklih letih precej pojedalo, a je sedaj začelo zopet vidno naraščati. L. 1937. se jih je priselilo 7657, a v prvih devetih mesecih t. l. že 7154, a izselilo se jih je 1. 1937. 5912 medtem ko se jih je v devetih mesecih t. l. izselilo 4.233. Proces je torej obraten. Preje so ljudje, ki se bavijo s temi vprašanji, gledali povoljno na priseljevanje kmetijskega prebivalstva v Trst, kajti v njem so bili dani vsi pogoji, da oplodi mesto s svojim zdravim priprastkom. Sedaj je tudi to priseljevanje kmetijskega prebivalstva opešalo.

Kmetijsko prebivalstvo se izseljuje drugam in ga ostaja vedno manj. Ko se je v Trst priseljevalo veliko število kmetijskih priseljencev, to je bilo še pred 18 leti, je imel Trst veliko število rojstev, pa tudi, veliko število umrljivosti, kar je razumljivo

Ritem imigracije je pojenjal in zmanjšalo se je tudi število rojstev in plodnega ljudstva v mestu. Italijani, ki so v zadnjih letih zelo napredovali v demografski politiki ne gledajo več, seveda z demografskega stališča, z lepimi očmi na priseljevanje s kmetov, kajti s tem bi bila zemlja opuščena. Prizadajo si omiliti urbanizem in na druge načine zadržati kmete na zemlji in obdržati s tem njihovo visoko plodnost.

Italijanski člankar pravi:

»Pojava je vredna, da si jo pobliže ogledamo. Res je, da je ena glavnih nalog režima ruralizacija, to je preprečitev z vsemi sredstvi nesmiselno zapuščanje zemlje. Znano je, kaj se je zgodilo v Franciji v prvem desetletju po vojni: z mnogimi pokrajin so odšli koloni in kmetje v presežljivo velikem številu v mesta in zapuščali zemljo, privabljeni od lažnih zapejivosti mesta. Temu je sledila superpopulacija mest na škodo dežele, ki je veliko zgubila na ceni in motnje so nastale v gospodarski in socialni strukturi. V prvi vrsti je zelo pada nataliteta in narasla je brezposelnost.«

»Pri nas smo daleč od takih ekstremov, toda fenomen mestne imigracije se v zadnjih letih povečava in zaradi tega je potrebno najti zdravega sredstva da se ga odstrani.«

»Toda če se omejimo samo na Trst, ne razumemo zakaj iz Furlanije ali Istre v še večjem številu želijo mali obrtniki in posebno kmetje vseliti se v mesto v upanju na stalno in bolje plačano delo.«

Velika dela pri obnovitvi mestnih delov so vsaj približno v svoji začetni periodi končana. Na pr. graditev novih hiš je v zastaju s ozirom na silno aktivnost na privatnem in javnem področju od 1. 1928 po skoraj do 1936. Sedaj so samo še ostala naknadna dela kot tretji oddelek kanalizacije, razširitev občinskega poslopja, zgradba direkcije združenih ladjedelnic in v bližnji bodočnosti nova univerza.

»So sicer nekateri še projekti. V bližnji bodočnosti bodo gradili novo postajo in drugo, toda vsa ta dela bodo absorbirala predvsem znatni del delavstva iz mesta, pa bo klub temu v mestu vladala precejšnja brezposelnost.«

»Na splošno — in temu smo dobre priče — vsak istrski ali furlanski kmet, ki je oslepil od kdo ve kakih fantastičnih upanj in zapusti svojo zemljo in se vseli v mesto je prepričan da bo takoj dobil delo v tovarni.«

Po njihovem mnenju industrija predstavlja široko zavetišče, kjer more kdor koli najti zadostnega zasluga. V resnici industrija zavzema mnogo delavstva, toda več kakor ga potrebujejo in potreba je že pokrita. Isto velja tudi za pristanišče.

»Evo tipičen primer. Kmet iz istrskega sela ob obali blizu Trsta poseduje hišico na dve nadstropji od tega ima oddano prvo nadstropje in poseduje poleg tega še tri ali štiri njive, ki mu zadostujejo za življeno, ker je vдовec in torej sam. Poleg tega ima možnost zaposlitve ceprav ne stalne v bližnji tovarni. Toda mož še močan in ne preveč v letih prezira življeno v malo vasi in zaradi tega hoče prodati posetve in hišo ter se izseliti v Trst, kjer je, kakor pravi, gotov, da bo dobil komodno in dobro plačano delo. Potrebljuje mu je dovoljenje za bivanje? Prošnjo na občinski urad in po šestih mesecih ga bo imel. Tako misli. Potrebna je delavska knjižica? Sindikati gotovo mu je ne bodo odrekli. In če ne bo našel dela, bo postal škodljiv element sebi in drugim.«

»Primer ni osamljen in velja za neštete slučaje. Logično je, da je treba postaviti zaprake in restriktivne mere za podelitev dovoljenja za bivanje in ostalo proti temu valu ljudstva, ki zapušča zemljo in se seli v mesta, kar je tudi v nasprotju s fundamentalnimi načeli fašistične vlade, ki hoče valorizirati zemljo in omejiti preveliko izseljevanje v mesta. — st.«

DROBIŽ

— Gorica. — Na Kalvariji so odkrili kaverne iz časa svetovne vojne. V njih so našli okostja devetih vojakov.

— Gorica. — Ker je hrani doma staro puško, je bil kaznovan 26-letni Mihail Mačevič iz Oblok pri Hudajužni. Obsodili so ga pogojno na 50 dni zapora in 1100 lir den. kazni.

— Gorica. — Na španskem bojišču je podlegel pljučnici Stanko Šuligoj iz Kala nad Kanalom, ki se je že dolgo boril v Španiji na Francovih strani.

— Gorica. — V Vidmu je nastal požar na železniški postaji, ki se je hitro razširil zaradi vnetljivega materiala. Ognjegasci so se hitro lotili težkega dela in jim je po dolgem času uspelo ogenj popolnoma pogasiti. Vzrok požara je zaenkrat neznan. Skoda, ki jo trpi država, znaša preko 150.000 lir.

— Gorica. — Dne 29. decembra je umrl Julij Kogoj, šolski upravitelj v pokoju star 66 let. Pokojnik se je rodil v Tolminu in zadnja njegova želja je bila, da ga pokopajo na tolminskem pokopališču, kamor so ga pripeljali iz Gorice. Učiteljeval je večino v Gorah in nazadje so ga prestavili v južno Italijo, kjer je prebil eno leto, za tem pa je stopil v pokoj. Bil je zaveden, značajen in pošten ter si je kot tak pridobil povsod simpatije. Svoj pokoj je užival v Gorici. Sožalje!

— Kal pri Karalu. — Oblasti so arrestrate Ivana Testena, ki je obtožen, da je podtal ogenj v gospodarskem posloju Martina Skrta.

— Ljubljana. — Poročil se je g. Zoran Ražem iz Ljubljane z gdč. Milko Živec iz Skopega na Krasu. Bilo srečno!

— Općine. — V visoki starosti 83 let je umrla Tereza vd. Logar rojena Rustia, ki je nad 30 let vodila znano gostilno »Mičel«. Njen pogreb, ki se je vrnil v veliki burji, je pričal kako znana in spoščovana je bila pokojnica v bližnji in daljni okolici Sožalje!

— Općine. — Na cesti, ki vodi proti Trstu je v januarju 1938 šofer Leonard Tomat povozil 9-letnega Alberta Benčina. Nesrečni deček je bil takoj mrtev. Sedaj je bil avtomobilist postavljen pred sodišče, ki ga je oobsodil na 6 mesecev zapora.

— Sv. Križ na Vipavskem. — Dne 18. decembra je pel novo mašo v Sv. Križu redovnik kapucinskega reda Franc Valič iz Plač.

— Tolmin. — S konfinacijo se je vrnil Tolmin bivši učitelj Branko Sattler.

UMORSTVO USRED TRSTA

»Piccolov« članak o poratnom razbojništvu u Istri

Trst, januara 1939. — Na sam Badnjak ubijen je u Trstu generalni konzul Bolivijske, Costarike, Ekvadora in Nikaragu Josip Morpurgo, star 81 godinu. Morpurgo je bio Židov iz najpoznatnejših trščanskih židovskih familijs.

On je ubijen v času kad je sjedio za stolom. Ubojice su opljačkali stan i pobegli. U svojoj sobi nadnjene su svezane i začepljene usta 20-godišnja sobarica Georgina Brajko i njena 24-godišnja sestra Margaret. Sada su obadvije uhapšene, jer je ustanovljeno da su sudjelovale pri umorstvu, koje su izveli trojica njihovih prijateljev.

Uhapšene Brajko su sestre razbojničke Brajko, koji je 1922. godine poginuo u borbi s karabinjerima.

Tím povodom donosi »Piccolo« dugi članak u kojem opisuje poratna razboj-

njava u Istri i pojavu legendarnih razbojnika, ki so na pr. Kolariča i dovodi u vezu ta razbojništva za »zelenim kaderima«, koji da su se iz Hrvatske širili preko Učke v Istru.

Zanimljiva je, osim toga, i uporedba »Piccolos« s razbojništvom u južnoj Italiji za vrijeme Risorgimenta kada su se cijele organizirane skupine

SRETNU NOVU GODINU

žele cij. mušterijama i prijateljima
ove firme u

S U Š A K U

**Sobc - pismoslikarska
i ličilačka radiona**

Koprivnikar

Kavana „SARAJEVO“

RAČKOGLA UL. 10

VLASNIK NIKOLA DIKLIC

**„PROSVJETA“
knjižara i papirnica**

JOSIPA H. AHMETOVIC

Pisači pribor - najveći izbor
i najniže cijene.

TELEON BROJ 373

**Niko Kamenarić
vlasnik brijačkog salona
TYRŠEVA ULICA**

D R O B I Ž

Pula — Radi medjusobne tučnje-
ve u Hreljima osudjeni su Mijo Modru-
šan na 8 mjeseci zatvora, Ivan Modru-
šan na tri mjeseca, a na tri mjeseca su
osudjena i braća Mijo i Bože Oravić.

Pula — Još prošlog septembra po-
svadili su se u Pazinu neki seljaci iz
okolice Navallii su na Ranera iz Tinjana,
ali su ga milicioneri obranili. Kasnije su ga napadači dostigli kod Berma
i na mrtvo ime ispremlatili. Sada su ti
napadači osudjeni u Puli i to braća Anton i Petar Milotić pok. Martina na 5
mjeseci zatvora, Toma Mendiković, Ivan
Škrlić i Josip Krebel na 4 mjeseca svaki.

Pula — Antonija Piljan žena Mi-
jina iz Bokordići teže je ranjena eks-
plozijom karbidne lampe koju je upo-
trebljavala za kućnu rasvetu. Prevezena je u bolnicu.

Pula, jan. 1939. Svi stanovnici u
Valturi dobili su sovjet da sa grobova
svojih pokojnika otstrane natpise koji
nisu u talijanskom jeziku. Ko sam to ne
izvrši, izvršit će to organi vlasti.

Trst — Novo imenovani jugoslovan-
ski generali; konzul u Trstu Radovan Pe-
trović je povabil zastupnike tržaškega tiska
ki jim je na čast priredil čajanko. Vsi trža-
ški časnikarji so se povabili odzvali, poleg
tega pa še tudi odlični zastupniki političnih,
upravnih in strankinih organizacija.

Trst — V ladiedelnicah sv. Marka
so pričeli z graditvijo obalnega carinskega
parnika, ki bo dodeljen jugoslovanskemu
carinskemu službi. To je prvi jugoslovanski
parnik, ki ga bodo napravili v Trstu.

Trst — Kaj čudno je vreme v tej
sezoni. Najprej se ni dolgo časa javljala
burja, in to v decembru, za božične prazni-
ke pa je nastopil občuten mraz s poleđico
in snegom ter seveda burjo. Dne 2. ja-
nuarja pa so prekrali nebo črni oblaki iz
katerih se je vsipavala drobna toča in gr-
meljo je kakor poleti, a termometer je ka-
zal 8 pod ničjo.

Trst — Stegnenico si je zlomil 73-
letni Anton Pečar iz Sv. Ivana. Ker mu je
kost izstopila je njegovo stanje precej ne-
varno.

ZNAMENITE IZJAVE ITALIJANSKEGA HISTORIKA

Dr. P. KANDLERJA PROTI ITALIJANSKEMU IREDENTIZMU NA PRIMORSKEM

O božiču 1873. je priobčil nemški list »Triester Zeitung« pod naslo-
vom »Komu pripada Trst?« članek, ki ga je spisal slavljeni italijanski hi-
storik in tržaški politik dr. P. Kandler v maju 1858. Prinašamo ga zaradi
njegove zanimivosti v dobesednem prevodu.

Pišem Vam, ko zaradi bolezni ne mo-
rem zapustiti svoje sobe. Čital sem tisti
članek, ki se bavi z vprašanjem Trsta in mislim, da sem prepoznal črnilo, pa
ako sem se glede črnila motil, poznam
vsaj steklenico, iz katere to črnilo pri-
haja. Temu članku o tržaškem vprašanju ki so ga pred kratkim sprožili v Parizu, bodo sledili še drugi,
dasi ni najti v njem ničesar novega, vsaj kar se vsebine tiče. Tu gre za pri-
tožbe proti tistim Italijanom, ki nočejo
priznavati Istre za sestavni del Italije.
Ta greh je že starega izvora.

San Marco — naj Bog ohrani slavo
Benečanov v dobrem spominu — ni
prišteval Istre med svoje italijanske
pokrajine, ravno tako kakor ne Dal-
maciju, ne Albaniju in niti Levant.

Te dežele so se smatrale za pomorske
pokrajine izven Italije, dasi Benečani
sicer niso pridajali narodnostim nika-
kega pomena. Kot najboljši dokaz temu
služijo dejstva, da so v Benetkah dovo-
ljevali grške, albanske, slovanske in
nemške kolonije, da so vzdrževali v se-
minišču v Padovi nemško stolico za du-
hovnike iz pokrajine Sette comuni in Karnije,
kjer so govorili nemško, da so imeli v svoji službi nemške generale, n.
pr. znanega maršala von Schullenburga,
ki ga ni republika nikdar vprašala po njegovi verski pripadnosti, ker je
znala, da je luteranec. Ko si je Napoleon
prisvojil beneška ozemlja, jih je sicer
pripojil svoji kraljevini Italiji in to
tudi Istro kakor Dalmacijo in Albanijo,
a da si je še prilastil beneški Levant, bi
gotovo tudi tega pripojil »kraljevini Italiji«.
Iz te svoje Italije pa je Napoleon izločil Piemont, Palermo, Guastallo, Tos-
kanu in celo Rim, isto tako kakor Na-
pulj in posebno še Korisko.

Toda, čim si je osvojil Ljubljano,
Kranjsko in del Hrvatske, je odcepil
tako Istro in Dalmacijo od Italije,
da skupno s temi pokrajinami stvo-
ri svoje Ilirske pokrajine z mejo na Sočo,
kakor je bilo za časa pred ce-
sarjem Avgustom.

Države se ustvarjajo po zahteh administrativne primernosti; kot primer
za to naj služi kanton Ticino, ki je 1.
1848. želet ostati rajše v švicarski kon-
federaciji po načelu: »ubi bene, ibi patria«. Ta izrek pokazuje Istri Trst, a
Trstu pa Donava in sicer tja, kjer leži Dunaj ali v Petronel, kjer je nekdaj bila na Donavi rimska naselbina.

A ko so se posvetovali na Kongresu
učenjakov v Genovi o spomeniku fakinu
Ballili ker je prvi vrgel kamen na av-
strijske topničarje, so odbili predlog ne-
kega Tržačana, da bi se vključila Istra Italiji! In pred kratkim smo čitali pri-
tožbo proti učenjaku Cantu, ker je za-
četal Istro z Dalmacijo vred v skupini
izven italijanske meje. V letih 1842. in
1843. so sicer višji krogi imeli načrt pri-
potovite Istre in Dalmacije, ali so ga potem opustili.

Po takem se mi ne dozdeva primer-
no spuščati se dalje v te polemike ali
protožbe proti Italijanom, ki nočejo, da
bi Istra postala italijanska pokrajina,
ker ves ta preprič nima smisla in ker
tudi Italijani sami leta 1848. niso niče-
sar hoteli vedeti o tej deželi.

Ali namen omenjenega članka tiči
predvsem v napovedi, da bo vsa Istra
v 10, 20, ali 30 letih govorila italijanski.
To pa ni za nas nič novega — ker to
vemo že sami. Kdor se spominja na leto
1814., ko je bil krminski okraj še
slovenski,

ko sploh izven mest in obzidanih
krajev (vključivši sem tudi Trst, ki
ni imel več obzidja), ni primorski
kmet govoril in niti razumel itali-
janščine, ko je v Labinu le nekaj
imovitih rodbin znalo italijanski, v
Pazinu — mislim na mesto in deželo

— pa sploh nobeden ne;
kodor se spominja tistih časov in pri-
merja današnje stanje v tem obziru —
namreč pomnožen promet, strast čita-

**SKLADBE NAŠEGA SKLADATELJA
VINKA VODOPIVEC V ZAGREBŠKEM
RADIJU**

Hrvatski tamburaški orkester »Zajc« je
dne 18. decembra zvečer predvajal v za-
grebškem radiju skladbe našega znanega
goriškega skladatelja Vinka Vodopivec.
Tedenik »Radio Zagreb« je ob tej priliki
prinesel kratek životopis z navedbo njego-
vih najvažnejših del, ki je bil pred za-
četkom koncerta prebran po radiju.

— Vse knjige, ki niso fašistične bodo
odstranili. — Agencija Stefani javlja: Ko-
misija za odobritev knjig je proučila na
svoji zadnji seji, ki ji je predsedoval mi-
nister za kulturo Alfieri, prvo skupino zgo-
dovinskih političnih in književnih del, ki jih
bodo po mnenju italijanske akademije in
instituta za fašistično kulturno ter zvez-
svobodnih poklicev vzelj iz prometa. Na
podlagi sklepa te komisije bo izdelan se-
znam vseh knjig, ki nisu pisane v fašisti-
čnem duhu in ki pomenijo izdajstvo idej, ki
jih branji fašizem.

Italija je imela z Libijo vred 30 no-
vembra 44,749.000 ljudi, po poročilu
agencije Stefani.

pred 80 leti odločen protivnik našega živ-
lja in najvažnejši tržaški pisatelj in zgodo-
vinar. Za njih verodostojnost je jamčilo
uredništvo nemškega časopisa s svojo po-
sebno pripombo, da ima originalni spis od
maja 1858. v svojih rokah.

Vredno je opozoriti, kako zgodovinar
Kandler, ta slepi obožavalec vsega, kar je moglo biti količaj v zvezi z nekdanjinom
Rimom, izrečno povedarja, da je bila Soča
državna meja rimskega cesarstva dokler
je ni prekorčil imperialist Avgust, da vse
naše dežele pripadajo trajno gospodarsku
in političnemu ozadju, ki se razteza tja
do Donave in kako so Benečani smatrali
in uporabili te zemlje je kot nekake pre-
komorske kolonije in kako je znal tudi Na-
poleon točno ločiti, kar pripada pod obmo-
če Italije in kar ne.

A dalje je Kandler kot neutrudljivi ra-
ziskovalec vsakega kotička vse Primorske
nasredni jezik še nerazvit in malo čisljen,
tako da je upravičeno dvomiti o tem, da bi se iz Ljubljane posrečilo izvršiti to, kar se ni niti jezuitom posrečilo. Primer Ogrske sicer ni
merodajan. Navajam ga pa, ker mislim
namreč na one jezuite, ki so tam prvič
pisali v madžarsčini, dočim se je ma-
džarski književni jezik razvil komaj pod
Jožefom II. Sicer pa ni mogoče več potla-
čiti te besnosti pisanja, ki se je v Istri in v Trstu pojavila okoli 1. 1835.,
ko je italijanski vladil komaj uspe-
zbrati nekaj italijanskih sonetov in ele-
gij, ki ravno tako pristajajo Napoleonu
kakor Francu I. Habsburškemu — in
se ne more nikakor več potlačiti silo
strast pitanja in čitanja. To ni primer-
no naši dobri sedanjemu položaju.

Italijanski pisatelj Dall'Ongha mi je nekoč pripomnil, da je vseeno, ako pi-
šemo resnico ali laž, ker laž, kateri ver-
ujejo, postane na koncu vendarje resnica. Zato se mi zdi, da to strast ne
smemo potlačiti, nego jo moramo voditi
in speljati na preiskovanje domačih razmer. Namestnik grof Stadion je bil
tudi tega mnenja in je zelel, da bi se Istrani v avili s svojimi domačimi prilj-
kami. To proučevanje bi jih podučilo,
da niso okolnosti nikakor take, ka-
kor se jih od neke strani prikazuje
in da stremljajo, ki se sedaj po-
javljajo, so v nasprotju z zgodovino
in resničnim stanjem te dežele.

Zgodovina bi dokazala, da Istra, le-
žeča med gorjem in morjem, potre-
buje oboje. Benetke so pokazale, da sa-
mo morje ne zadostuje, a Trst tudi pot-
rebuje oboje. Sam jezik ne zadostuje
še nikakor ne, Američani imajo jezik in
književnost skupno z Anglijo, a ne doz-
deva se mi, da so te preveč naklonjeni.
Kar pa se narodnost tiče, mislim da
bomo v kratkem vse barve in to tu-
di Turki in kristjani, Nemci in Španci,
Angleži in Norvežani — le Crnogorci
utegnejo še ostati ob strani.

In prepričam sem, da ako bi se Istra-
ni potrudili, da proučijo svojo zemljo,
svoje razmere, svojo zgodovino in svoje
sicer skromne književne znamenitosti,
da potem gotovo spoznajo, kako njih
bodoča sreča ni od njih samih odvisna,
ker so oni omejeni na majhno in ka-
kor otok osamljeno deželo, ki je po mor-
ju še od večjega kopnega ločena in da
nimajo ničesar pričakovati od onstran
morja. Ljudstvo, ki ničesar ne čita, zna
česa se mora držati, ko dela v znoju
svoga oblija, a uspeh zvezé Istre s
Trstom je pokazalo leto 1848., sedaj pa,
ko je Istra zopet po carinski meji ločena
od Trsta, ona čuti zopet slabe posle-
dice te ločitve jako izdatno.

Prihodnji rodovi bodo te resnice lažje
razumeli, nego sedanjih živečih in izumi-
rajočih rodov, ne sme se nikakor vola-
prijeti za roge, ako se ga hoče spraviti
na pravo pot.

V tem mislu bi svetoval, ako bi me
vprašali; toda časopisna polemika bi
stvari le še shujšala, da, najhaje bi bilo,
ako bi »Osservatore« ali »Dialetto«
imela pri tem vodilni glas.

Kandlerjeva izvajanja v gornjem spisu
so za nas že očena toliko v njegovih
podrobnih ugotovitvah, kolikor v končnih
zaključkih in re potrebujejo danes nikake-
ga komentiranja več, dasi jih je napisal že

— Karel Čapek, veliki češki književ-
nik, umro je na sam Božič. Pokojni Čapek,
ki je poznat kao pobornik huma-
nističke filozofije Tome Masaryka, os-
tao je vjeran tim svojim idejam in pos-
lje sloma Češkoslovačke republike. —
Kao pobornik teh idej je sve do
pred nekaj delo dana pisao vrlo čitane i
zapažene članke u poznam češkom
dnevniku »Lidove Novinky«.

Arheološka odkritja v bližini Vidma.
V bližini Čedad pri Vidmu so pri
odkopavanju odkrili važen in pomemben
arheološki spomenik, ki se sastoji iz do-
bro ohranjenega mozaika, ki po svojem
dovršenem delu kaže popolnost umet-
nikov, ki so izdelali. V bližini Vidma in
Čedad je bilo do sedaj odkritih že
mnoga zgodovinskih spomenikov.

— Češki učitelji v Sudetsko-njemač-
kim krajevima. »Pražsky Večer« objav-
ljuje vijest da će početkom siječnja
iduće godine brojni češki učitelji oteti u
Sudetsko-njemačke oblasti, gdje će za-
početi s predavanjima u češkim škola-
ma, koje se nalaze u tim krajevima.

pred 80 leti odločen protivnik našega živ-
lja in najvažnejši tržaški pisatelj in zgodo-
vinar. Za njih verodostojnost je jamčilo
uredništvo nemškega časopisa s svojo po-
sebno pripombo, da ima originalni spis od
maja 1858. v svojih rokah.

Vredno je opozoriti, kako zgodovinar
Kandler, ta slepi obožavalec vsega, kar je moglo biti količaj v zvezi z nekdanjinom
Rimom, izrečno povedarja, da je bila Soča
državna meja rimskega cesarstva dokler
je ni prekorčil imperialist Avgust, da vse
naše dežele pripadajo trajno gospodarsku
in političnemu ozadju, ki se razteza tja
do Donave in kako so Benečani smatrali
in uporabili te zemlje je kot nekake pre-
komorske kolonije in kako je znal tudi Na-
poleon točno ločiti, kar pripada pod obmo-
če Italije in kar ne.

A dalje je Kandler kot neutrudljivi ra-
ziskovalec vsakega kotička vse Primorske
nasredni jezik še nerazvit in malo

ŽIVLJENJE KMEČKE SLOVENIJE

Mnogi izmed nas so morali težko občutiti, kako napačno se je razumela vloga naše dežele v slovenskem in jugoslovenskem gospodarstvu. Z našo pokrajino ob morju je imela Slovenija odprta vrata v svet in najbolj se je to poznalo v gospodarstvu. In sicer ne samo industrija ter trgovina, tudi tukajšnji kmečki stan je izgubil v naših krajin močan trg, izgubil izvozni trg in s tem tudi promet, razen tega pa še posredovanje v prometu Podonavja. In kaj mu je ostalo zato ali kaj je dobil? Dobil ni ničesar. Tembolj težko se nam je bilo zato živeti v tukajšnjem hladnost do nas in do našega vprašanja.

Ali pa smo mi že dovolj storili, da zboljšamo to razmerje v širši domovini? Zdi se, da smo storili izredno malo. Kajti vsa taleta smo morali gledati, kako prevladuje mnenje, da je tukajšnjemu gospodarstvu že sam izvoz lesa važnejši od naše pokrajine in njenega gospodarskega pomena. Da pobijemo to napačno stališče, bi si morali zbrati natančnih podatkov o dejanskem razvoju gospodarstva za vse ozemlje in v podatke o kvarnem vplivu sedanje njegove razdelitve tudi glede samega kmečkega gospodarstva, ki je še vedno najvažnejše. Šele če bomo imeli jasen pregled teh stvari, se bomo tudi uspešno mogli lotiti naloge za

rešitev našega vprašanja. Opozoriti moramo zaradi tega na zanimivo knjigo* o gospodarstvu Slovenije, ki jo je spisal učitelj (bivši poslanec) Vinko Môderndorfer ter v njej zbral izredno zanimivo gradivo o poglavitnih vprašanjih. Razen tega, da navaja takole poučne razpredelnic in te podatke smiseln uporablja ter nas sproti seznanja s kopico najvažnejše literature, ima pisatelj te knjige še eno veliko zaslugo: brez izbegavanja priznava, da je bil z raztrganjem našega ozemlja zadan vsemu slovenskemu gospodarstvu smrtni udarec in da brez rešitev tega vprašanja ni mogoča popolna gospodarska ureditev dežele. Kdor se zanima resno za ta vprašanja, naj ne gre preko te knjige, zlasti pa bi jo morali imeti vsi naši učitelji in vsa društva. Pomagala pa nam bo tudi, živeti se v tukajšnje razmere, nas naučila spoznavati težave našega ljudstva. In končno: naučila nas bo tudi realno opazovati, kolikor je še mogoče, tudi naše rojstne kraje. Zato naj dobi to knjigo v roke vsak emigrant in naj jo pazljivo prebere, še posebno zato, ker je pisana kritično in vso ljubeznijo do našega naroda. I. P.

* Vinko Môderndorfer: Slovenska vas na Dolenjskem. Strani 180 s tabelami. Ljubljana 1938. Natisnila Tiskarna Merkur.

NOVA LITERATURA O NAŠIH NARODNIH MANJŠINAH V INOZEMSTVU

»Geografski vestnik« v Ljubljani v štev 1—4 poroča: Danes, ko so problemi narodnih manjšin zopet na dnevnem redu bolj kot kdaj prej, in ko nas drugi narodi naravnost obrisajo s publikacijami o svojih manjšinah izven njihovih držav, je važno, da imamo pregled, kaj smo sami v zadnjem času storili na tem polju. Hvalevredno je, da smo ravno v tem času dobili kratko, izčrpno in pregledno informativno knjižico o vseh jugoslovenskih manjšinah v inozemstvu, o njihovem številčnem stanju, o njihovem položaju v prejšnjih dobah in dandanes (L. Trnjegorski, Jugoslovenske manjine u inozemstvu, Beograd 1938, str. 140). — Nadalje je izšlo še nekaj važnih del posebej za naše manjšine v Nemčiji (bivši Avstriji) in Italiji. Vprašanje Koroških Slovencev je obdelal Fran Zwitter, (Koroško vprašanje, pri Akademski založbi v Ljubljani 1937, str. 32, izpopolnjen potnis iz »Sodobnosti«), s čimer smo dobili sploh prvo znanstveno kritično študijo o tem problemu, prvo ne samo na naši strani. V njej avtor prepričevalno prikazuje razlike med objektivno jezikovno pripadnostjo 70.000 koroških Slovencev ter njihovo subjektivno nacionalno pripadnostjo, še posebno važno pa je, da kritično ugotavlja vzroke teh razlik, ki so v tesni zvezi ne samo s splošno politično orientacijo, temveč litvi ob koncu leta 1936, in po uradnem

predvsem s socialno, posebej še agrarno-socialno strukturo. Druga knjiga o koroških Slovencih (Die Kärntner Sloveneren in Vergangenheit und Gegenwart, Grundsätzliches zur Minderheitenfrage, Celovec 1937) ima drugačen namen in značaj: v njej se zastopa oficialno stališče slovenskega političnega vodstva na Koroškem do ureditve tega vprašanja.

O naši manjšini v Italiji imamo predvsem dve novi dragoceni znanstveni publikaciji Lava Čermelja. Prva (La minoritate slave en Italie, Ljubljana, 1938) je francoski prevod dela, ki je izšlo 1. 1936 v angleškem jeziku in o katerem je »Geografski vestnik« že lani poročal (str. 256). Druga je razprava, ki je izšla najprej v »Misli in delu«, nato v dopolnjem ponatisu (Slovenci in Hrvatje pod Italijo, demografska študija po vojni uradni statistiki, Ljubljana, 1938, str. 51). V njej obravnava avtor ob prički štetja iz 1. 1936 podrobno in po kritični demografski metodi populacijske razmere v Tržaški, Goriški, Reški in Puljski pokrajini. Razprava je izredne važnosti tudi za geografa. Kot priloga k njej je izšla v založbi Publicističnega odseka Zvezde jugoslovenskih emigrantskih društev Etnografska karta Julijske Krajine, Beneške Slovenije in Zadrske pokrajine (po politično-upravni razdelitvi ob koncu leta 1936, in po uradnem

ljudskem štetju iz 1. 1921), ki jo je izdal Oskar Šavli in narisal Vilko Finžgar. Karta nazorno predstavlja v barvnom tisku absolutno število slovenskega prebivalstva in pa razmerje tega števila po površini (po občinah). Oskar Šavli je na osnovi istih podatkov napisal tudi članek »Narodnostno stanje v Julijski Krajini in Beneški Sloveniji v letu 1921« v Lj. Zvonu 1938, št. 1—6. S. J.

NAŠI POKOJNI

† MONS. VENCESLAV BELE

V goriškem sanatoriju pri sv. Justu je po krajšem bolehanju umrl dne 19. decembra mons. Venceslav Belè, kanalski dekan. — Pokojnik je bil v naših krajin splošno spoštovan ne samo kot duhovnik temveč tudi kot človek in kot pesnik in pisatelj. Pisal je v »Čolnič«, »Mladiku«, »Dom in svet« ter ostale revije, kjer je priobčeval svoje prispevke tudi pod raznimi pseudonimi. Pisal je tudi v »Jadranski almanah« v »Goriško stražo« in delal za Goriško Matico in Goriško Mohorjevo družbo katere koledarje je dolga leta urejval in jih skoraj sam tudi pisal. Vsa Primorska ga je poznała za velikega kulturnega delavca, ki je še mogel ostati na takoj občutljivem bojišču in s peresombraniti našo besedo pred pozabo in nazadovanjem. Pokojnik je zadnjih petnajst let služboval v Kanalu, še prej pa v Gorah in Brdih. Njegov pogreb je bil pravo romanje Kanalcev, Bricev in Vipavcev k njegovemu zadnjemu potu. Za zadnji počitek si izbral je pokopališče v Šempasu, kjer počivajo njegovi starši. Naj mu bo lahka vipaynska zemlja!

† BLAZIJ GRČA

Na Božič je umrl v Šentjurju Blazij Grča, starosta slovenske duhovščine, star skoro 93 let. Pokojnik se je rodil na Gorjansku v Spodnji Beli. Toda že po materni je odšel v Gorico in je v naših krajinah do konca služboval in tudi našemu ljudstvu posvetil vse svoje sile in delovanje. Načrt je služboval v Rihemberku in nato zamenjal место s Simonom Gregorčičem ter odšel v Kobarid. Nadaljni službeni mestni sta bili: Čepovan in Šempas, kjer je ostal 24 let do svoje upokojitve l. 1916. Njegovo delo je res mnogostransko. Poleg dužavnega pastirstva je bil pisatelj, dopisnik listov organizator, zadrugar in politik. Dopisoval je v razne tedanje dnevne in liste tako v »Slovenca«, »Sočo«, »Glas« itd. Pisal je tudi o gospodarskih potrebah. V Čepovanu je ustavil čitalnico in pisal peticije za slovenske šole. 12 let je bil deželnim poslačem in se zavzemal za napredek dežela našega ljudstva in za pravice našega jezika. V svetovni vojni je tudi mnogo storil za naše vojne begunce. Vojna ga je pregrala iz Šempasa, kjer je nameval ostati do smrti in se je pred 22 leti preselil v Šenc, kjer je sedaj umrl kot najstarejši slovenski duhovnik. Naj počiva v miru!

Izdržek je širom naše Istre našlo bi se pored ovih i mnogo drugih narodnih običajev, koji su skopčani blagdanom Sv. Tri Kralja. O tome bit će govora drugi put, a danas da napišemo nešto o kaštelirskim koledvarima.

Napomenuli smo kako u Kastavštini na Sv. Tri Kralja idu djeca od kuće do kuće i pjevaju spomenuto pjesmu, a nešto slično rade i kaštelirski koledvari. Samo še su kaštelirski koledvari stariji ljudi, koji ne traže novac, nego darove u naravi, a ono što dobiju, bratski pojedu svi zajedno, pa i čitavo selo. Kako sam napomenuo, u Kašteliru i u okolicu ide uoči Sv. Tri Kralja večer nekoliko muškaraca od kuće do kuće, da opomenu domaćina neka im za sutradan nešto spremi. Kada dodru u kuću kažu:

»Dobar večer barba Marko!« (prema tome kako se domaćin zove), a domaćin odgovori:

»Bog daj zdravje, добри суди!«
Koledvari će nato:

»Došli su vam koledvari, da pohode vase pošteno hižu, i ako hočete nas razveseliti i sebe poveseliti, pošaljite ih od hiže v večin darom, manjim trudom, kako vas je Bog naučija i kako donaša vaša dobra pamet.«

A nato će domaćin:

»Dragi moji koledvari, da čujemo ča ste se lipoga navadili.«

Sada koledvari stanu pjevati slijedeći pjesmu:

»Dobar večer Bog daj, Tome gospodaru, I svoj toj družini. Oj fijolice fijole, Sve se rože rumene. Di su gusti klinci, Tu su brunni sinci. Oj fijolice, fijole Sve se rože rumene. Svitla zvizda s gorom gre.«

S onu stranu Crn' Gore,

Sve ča je više hodila
Sve je više svilita.
Oj fijolice itd.

U vašem je vrtu jedan cer,
Bog vam živi vašu kér.
Oj fijolice... itd.

Dajte nan dajte,
Ne zanuvitajte.
Oj fijolice... itd.

Dajte nan dajte pohritinu,

Da se s njome oprimo.
Oj fijolice... itd.

Dajte nan slaninu, plete,
Da nan bude toga veče.
Oj fijolice... itd.

Rište, rište grbavo,
Ne odrište mršavo.
Oj fijolice... itd.

Skoči na stolici,
Popadi kobasicu,

Ne, da čes jednu
Ne, da čes dvi

Tako Bože da čes tri.
Oj fijolice... itd.

Nato će vodja koledvara:

»Dragi gospodaru, na vašu su čast kantali (pjevali) koledvari. Domačin odgovori:

»Hvala vam lipa, tako neka bude — Amen.«

Nato koledvari odu drugom gazdi i redom obilaze od kuće do kuće i svagdje otjevaju spomenuto pjesmu.

Drugi dan ujutro na Sv. Tri Kralja opet dodru isti koledvari samo svečanije, nego prvog dana i obilaze one iste kuće, gdje su pjevali jučer na večer. Pred koledvarima nosi jedan od papira ili bijelog platna na drvenom dršku šesterokraku zvizdu, koja je u promjeru neko pola metra. Iza zvizdu, nosili su prije hrvatsku zastavu, a iza zastave ide vodja koledvara sa jednim pobiračem, koji nosi poveću košaru, a iza njih se redaju koledvari pjevaci. Domačin i domaćica dočekaju koledare pred vratima kuće i darivaju koledare kruhom, vinom, kobasicama, slaninom, jajima, prema tome kako ko može i čime obiluje. Pobirač primi darove, a vodja se na svakom daru zahvali rekavši koju zgodnu rečenicu za svaki dar. Tako na pr. za kruh reče: »Koliko mrvic toga kruha, toliko rodiši vam starci senice a vaše mrtve duše Bog pomiluj!«

Koledvari svi u jedan glas:

Iz društva „Istra“ u Zagrebu

PODJELE BOŽIĆNICA SIROMAŠNIM EMIGRANTIMA

Po običaju je i ove godine priredjena božičnica za najsiromašnije naše emigrante u Zagrebu. Kako se društvo našlo v velikim materijalnim poteškoćama, jer se mora brinuti oko sakupljanja materijalnih sredstava za izgradnjo našega doma, bana dr. Matka Laginje, nije moglo kao ranijih godina dati sto veci prilog za našo siromašno i besposlane ljudi. Ipak su oni uza sve to bili nadareni u istoj mjeri, kao i prijašnjih godina. Da je to bilo moguce učiniti treba naglasiti da su tu akciju potpomogli svojim doprinosima Jugoslavenska Matica sa svojom Ženskom sekocijom i ovi naši članovi i dobrotvori:

Jug. Matica sa Ženskom sekocijom D 2700.—
Gđa. Ljubica Grabarić D 50.—
Dr. Ivo Ražem D 750.—
Dinko Brumnić D 200.—
Dr. Fran Brnčić D 100.—
Ing. A. J. D 50.—

Božičnice su podijeljene jednim dijelom u živejšim namirnicama 90-torici naših obitelji a s ostalim dijelom pripadaju se večera na Badnjak i objed na Božič za 35-torici neupoznatih radnika u društvenom socijalnom odsjetku. Uz novčani doprinos nadarila je Ženska sekocija Jugoslavenske Matice i nekočko najbijedniji izbjeglica odjecom.

Držeci se tradicionalnog običaja podijeljiva na božičnica siromašnima Istranima učinilo se sve što je bilo moguce da bude priročno što veča imajući v vidu da se bar preko božičnih blagdana ublaže nevolje naših najpotrebnijih emigranata, uprava društva »Istra« u ime nadarilih i svega svog člansvaa izražuje spomenutim društvima i ostalim darovateljima najtopljih zahvaljivanjih i želimo svako dobro u Novoj Godini. Uprava

UPRAVA DRUŠTVA »ISTRA« U ZAGREBU
ZELI SVIM SVOJIM ČLANOVIMA
SRETNU NOVU GODINU!

IZ ISTARSKEGA AKADEMŠKOG KLUBA

Naš Klub primio je prigodom božičnih blagdana slijedeće darove: Dr. Ivo Ražen, u naravi u vrijestnosti d. Din 750.—, Ženska sekocija Jug. Matice Din 500.—, Dinko Brumnić Din 200.— i Dr. Vjekoslav Bratulić 100.— dinara.

Tim darovima bilo je člancovima Kluba omogučeno da zajedno uvedu Badnjeve veče, a ostaće je oto podijeljen kao božičnice.

Plemeniti darovatelji najtopljih zahvaljujemo i želimo svako dobro u Novoj Godini. Uprava

IZ OMLADINSKE SEKCIJE »ISTRE« U ZAGREBU

u Zagrebu

Omladinska sekocija održala je svoje redovite usmene novine u subotu dne 7. 1. 1939 u društvenim prostorijama u Šentjanu na večer.

Pozivaju se članovi i prijatelji da prisustvuju u što večem broju.

Odbor

Primorski ples v Mariboru

Prosvetno in podporno društvo »Nanos« v Mariboru, priredi v proslavo rojstnega dne Nj. Vel. Kraljice Marije svoj tradicionalni V. Primorski ples 7. januarja v vseh prostorijah Narodnega doma. Sodeluje vojaška godba. V baru ples. Sovesna otvoritev plesa s kraljevim kolom.

Ker posveča društvo »Nanos« v Mariboru svoje delo izključno emigrantim smotrom in narodno obrambnemu delu ob severni meji, prič